

П.Г. ПЕРЕРВА, д-р екон.наук, проф., НТУ «ХП», Харків
А.В. КОСЕНКО, канд. екон.наук, доц., НТУ «ХП», Харків
С.І. АРХІЄРЕЄВ, д-р екон.наук, проф., НТУ «ХП», Харків

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто закономірності формування інтелектуального капіталу виробничої системи та запропоновано методику його визначення. В якості основного чинника, який формує й визначає інтелектуальний капітал системи запропоновано взяти рівень його інноваційної сприйнятливості та ринкові характеристики товарів, які виробляються в системі та на зовнішньому ринку.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність, виробнича система, ринок, попит, нововведення

В статье рассмотрены закономерности формирования интеллектуального капитала производственной системы и предложена методика его определения. В качестве основного фактора, который формирует и определяет интеллектуальный капитал системы предложено взять уровень его инновационной восприимчивости и рыночные характеристики товаров, которые производятся в системе и на внешнем рынке.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальная собственность, производственная система, рынок, спрос, нововведение

In article is considered the laws of the formation of intellectual capital industrial Systems and offered the method of it definition. In the quality of main factor, what Forms and defines the intellectual capital of system is offered to take level his Innovation perceptability and the market characteristics of commodities, what are made in system and on exterior market.

Keywords: the intellectual capital, intellectual property, productive system, market, demand, innovation

Вступ. Вирішальною умовою росту економіки нашої країни після важкої і тривалої економічної кризи в сучасних умовах стає розвиток науки і техніки. У зв'язку з цим зростає актуальність дослідження проблем, пов'язаних як із впровадженням наявних досягнень науки і техніки, так і з підвищенням ефективності використання всієї сукупності засобів і умов, що забезпечують постійне створення нової техніки, нових матеріалів, технологічних схем і інших нововведень, що визначають у кінцевому рахунку науково-технічний рівень виробництва, його інноваційний потенціал. Теоретичним і організаційним проблемам управління інтелектуальним капіталом та інтелектуальною власністю промислового виробництва присвячено чимало робіт [2,5,6,8,14,15]. Однак вітчизняним роботам по даній тематиці, як правило, властиві два істотних недоліки.

© П.Г. Перерва, А.В. Косенко, С.І. Архїєреєв, 2012

По-перше, вони у своїй більшості відносяться до періоду планової економіки, коли система управління на всіх рівнях обслуговувала тоталітарний режим і командна система керування економікою вже давно пішла у минуле [4,9,16]. По-друге, серед цих робіт практично відсутні комплексні дослідження, що відбивають інноваційні можливості виробничої системи (галузі, регіону або конкретного суб'єкта, що господарює). В одних роботах досить докладно описуються проблеми науково-технічного потенціалу [1,11,14,15], в інші - ресурсного або кадрового забезпечення і т.п. [6,7,8,16] Поняття інтелектуального капіталу значно ширше, включає в себе і наукові, і технічні, і ресурсні можливості.

Постановка задачі. Метою дослідження є створення науково обґрунтованого механізму визначення рівня інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності виробничої системи (країни, регіону, галузі, підприємства). На основі вивчення економічних категорій як потенціал, інновація, інноваційний процес, а також на основі вивчення досвіду ринкових реформ в нашій країні та за її межами, запропоновані методичні підходи до визначення рівня інтелектуального капіталу.

Методологія. Методологічною основою проведеного дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених-економістів з проблем оцінки інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності виробничих систем. Для досягнення поставленої мети використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема для теоретичних і методологічних узагальнень, визначення сутності й складових інтелектуального капіталу та інструментів його оцінки використовувались діалектичний, абстрактно-логічний і системний вид аналізу.

Результати дослідження. На основі узагальнення усіх раніше проведених досліджень, авторами запропонована методика визначення кількісних значень параметрів інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності. Наші пропозиції в цьому плані в основному зводяться до наступних положень.

Виробничу систему можна вважати власником значного інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності, якщо її параметри мають певні характеристики [3]. Визначення рівня інтелектуального капіталу проводиться з використанням наступної послідовності.

1. Попит на продукцію виробничої системи повинний бути не менше обсягів її виробництва. Цю посилку можна описати нерівністю наступного типу:

$$\sum_{i=1}^m \Pi_{pi} \geq \sum_{i=1}^m O_{\epsilon i}, \quad (1)$$

де $O_{\epsilon i}$ - рівень обсягу виробництва в даній виробничій системі продукції i -го виду, $i = 1, 2 \dots m$; m - кількість нових видів продукції, вироблених у

системі; P_{pi} – рівень ринкового попиту на продукцію i -го виду, що випускається в даній виробничій системі.

Дотримання нерівності (1), яка відбиває кон'юнктурні співвідношення, тобто співвідношення попиту та пропозиції, ми вважаємо більш важливим фактором, чим ступінь новизни продукції, чим ступінь новизни цієї продукції на початку її виготовлення.

2. На наш погляд, розмір інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності виробничої системи істотно залежить від двох наступних факторів: кількості інновацій, що використовуються для забезпечення нормального функціонування системи; кількості вироблених у системі нововведень, що відносяться до кінцевої основної продукції.

При такому підході інтелектуальний капітал та інтелектуальна власність системи являє собою рівнодіючу двох названих факторів і може бути описаний наступною формулою:

$$\Pi_u^{nc} = f(\Pi_\epsilon^{nc}, \Pi_{вс}^{nc}), \quad (2)$$

де Π_u^{nc} – величина інтелектуального капіталу виробничої системи; Π_ϵ^{nc} – рівень інноваційної сприйнятливості виробничої системи, що аналізується; $\Pi_{вс}^{nc}$ – рівень інноваційної віддачі цієї виробничої системи.

3. Величина інноваційної сприйнятливості Π_ϵ^{nc} системи може бути оцінена по кількості ресурсів, що використовуються, незалежно від їхнього виду, які можна вважати нововведеннями. Відповідно показник інноваційної сприйнятливості системи можна визначити як частку нововведень у загальних розмірах її ресурсного забезпечення, що можна відбити залежністю наступного виду:

$$\Pi_\epsilon^{nc} = C_{pe} / C_{p\Sigma} \quad (3)$$

де C_{pe} – кількість (вартість) ресурсів, які використовуються у даній виробничій системі та які можна вважати нововведеннями; $C_{p\Sigma}$ – загальна кількість (вартість) ресурсів, які є в розпорядженні цієї виробничої системи для забезпечення своєї виробничо-комерційної діяльності.

4. Найважливішою величиною, що оцінює інноваційну віддачу функціонуючої виробничої системи, є кількість продуктів, який можна вважати нововведеннями (новаціями). Даний параметр оцінюється з погляду масштабів виробництва нової продукції, величини попиту на неї з боку споживачів і відповідності її техніко-економічних показників кращим зразкам. У загальному виді цю посилку можна записати як рівняння функціонального виду:

$$\Pi_{вс} = f(A_{cp}, J_n, J_\epsilon), \quad (4)$$

де A_{cp} – параметри аналогічної продукції, конкурентно-споживчий рівень якої в даний час відповідає світовому рівню (кращий аналог); J_n – показник масштабу новизни продукції, що виробляється в виробничій системі, що аналізується; J_ϵ – показник ринкового попиту на нововведення, які вироблені в системі.

Визначення показників, що входять у залежність (4) пропонується робити за наступною методикою.

Масштаб виробництва нової продукції J_n визначається як відношення кількості (вартості) виготовленої нової продукції, яка визначається як нововведення, до загальної кількості (вартості) продукції, яка вироблена в системі. Це твердження можна описати рівнянням наступного виду:

$$J_n = N_i / N_\Sigma \quad (5)$$

де N_i - обсяг виробництва нової продукції (найчастіше визначається у вартісному вираженні для одержання можливості зіставлення різних видів продукції в одному вираженні); N_Σ - загальний обсяг продукції, яка вироблена в даній виробничій системі.

Показник рівня ринкового попиту на нововведення (нову продукцію, роботи, послуги), які вироблені в системі визначається за допомогою віднесення кількості (вартості) проданих (реалізованих) нововведень до загальної кількості вироблених системою нововведень:

$$J_g = N_{ip} / N_i \quad (6)$$

де N_{ip} - обсяг реалізованої на ринку нової продукції, яка виготовлена у виробничій системі, що аналізується.

Ступінь відповідності нововведень, що вироблені цією системою, сучасному світовому рівневі пропонується визначати як рівень попиту на них за кордонами системи, тобто являє собою показник, що характеризує рівень експорту нововведень, вироблених у даній системі відносно загального обсягу їхньої реалізації, що може бути описано залежністю наступного виду:

$$A_{cp} = N_{ie} / N_{ip} \quad (7)$$

де N_{ie} - кількість (вартість) нововведень, що були продані на зовнішньому ринку (експортовані за кордон).

5. Підсумкова величина інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності може бути визначена шляхом перемноження усіх вищерозглянутих складових. У результаті проведення зазначеної процедури одержуємо наступну залежність:

$$P_u^{nc} = P_g^{nc} A_{cp} J_n J_g = (C_{pu} / C_{p\Sigma}) (N_i / N_\Sigma) (N_{ip} / N_i) (N_{ie} / N_{ip}) = (C_{pu} N_i N_{ip} N_{ie}) / (C_{p\Sigma} N_\Sigma N_i N_{ip}) = (C_{pu} N_{ie}) / (C_{p\Sigma} N_\Sigma) = P_g^{nc} (N_{ie} / N_\Sigma) \quad (8)$$

Викладений вище підхід до оцінки інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності дозволяє досить просто його визначити для будь-якої виробничої системи, незалежно від рівня її складності.

Список література: 1. Громека В.И. США: научно-технический потенциал М.: Мысль, 1987.- 152с. 2. Жиц Г.И. Инновационный потенциал высшей школы: параметры : Монография.- Саратов : Саратов.гос.техн.ун-т, 2001.- 180с.3. Жиц Г.И. Методология управления формированием и эффективным использованием инновационного потенциала экономических систем. Автореф. дисс. на соиск. уч.ст. доктора эконом.наук...- Саратов : СГТУ, 2001.- 39с. 4.Ильин М.С. Научно-

технические потенциалы стран СЭВ: состояние, взаимодействие. - М.: Экономика, 1984.- 119с. **5. Ильяшенко С.Н.** та ін. Менеджмент та маркетинг інновацій.- Суми : Мрія, 2004.- 616с. **6. Каныгин Ю.М.** Научно-технический потенциал (Проблемы накопления и использования).- Новосибирск.: Наука, 1984.-154с. **7. Кокурин Д.И.** Инновационная деятельность.- М.: Экзамен, 2001.- 576 с. **8. Лапин Е.В.** Экономический потенциал предприятия: Монография.- Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2002.- 310с. **9. Лецинер Р.Е.** Научно-технический потенциал современного производства.- М.: Знание, 1988.- 33с. **10. Лузин А.Е.** Повышение восприимчивости к нововведениям // ЭКО.- 1986.- №7.- С.120-127. **11. Марушкина М.А., Тамбовцев В.Л.** Уровневая модель в анализе инновационного процесса // Проблемы интенсификации и диагностики нововведений М.: ВНИИСИ, 1984.- С.30-44. **12.** Научно-технический потенциал отрасли.-М.: Экономика, 1984.- 28с. **13. Олдак П.Г.** Принципы программного подхода // Материалы научного симпозиума по проблемам долгосрочного экономического прогнозирования развития народного хозяйства Сибири и Дальнего Востока.- Новосибирск, 1990.- 76с. **14. Перерва П.Г., Гончарова Н.П., Яковлев А.И.** Маркетинг инновационного процесса: Учебное пособие К.: Вира-М, 1998.- 267 с. **15.** Прогнозирование и оценки научно-технических нововведений / Г.М.Добров, А.А.Коренной, В.Б.Мусиенко и др.- К.: Наукова думка, 1989.- 280с. **16. Хейнман С.А.** Производственный и научно-технический потенциал СССР // Вопросы экономики.- 1982.- №7.- С.11-18.

Надійшла до редколегії 07.09.2012

УДК 331.108:658.3

А.Д. МАТРОСОВ, канд. экон. наук, проф., НТУ «ХПИ», Харьков
Ф.А. ДОУРТМЕС, магистрант, НТУ «ХПИ», Харьков

КАДРОВЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены вопросы понятия, роли и развития кадрового потенциала предприятия в конкурентных условиях его деятельности

Ключевые слова: кадровый потенциал, конкурентная среда, знания, система развития, подготовка персонала, эффективность развития.

У статті розглянуті питання поняття, ролі і розвитку кадрового потенціалу підприємства в конкурентних умовах його діяльності

Ключові слова: кадровий потенціал, конкурентне середовище, знання, система розвитку, підготовка персоналу, ефективність розвитку.

The questions of role and development of potential of personnel in the competitive conditions of the activity of enterprise are considered in the article.

Keywords: skilled potential, competition environment, knowledge, system of development, preparation of personnel, efficiency of development.

Введение. Способность человека к эффективному труду определяют его качественные характеристики. Набор качественных характеристик, необходимых человеку для выполнения трудовых функций, составляют трудовой потенциал человека. К числу компонентов, составляющих трудовой

© А.Д. Матросов, Ф.А. Дуортмес, 2012